

BYUDJET TASHKILOTLARIDA DAVLAT XARIDLARINI TASHKIL ETISH ASOSLARI

Ashurova Nozila Murodjon qizi

Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti "Korporativ Iqtisodiyot va Menejment"

Katta o'qituvchi

Kalit so'zlar: *byudjet tashkiloti, davlat xaridi, moliyaviy munosabatlar, printsiplar*

Kirish: Davlat boshqaruvi sohasida davlat xaridlarini samarali va oshkora boshqarish cheklangan resurslardan samarali foydalanishni ta'minlashning hal qiluvchi jihati hisoblanadi. Byudjet tashkilotlari soliq to'lovchi fondlarining saqlovchilari sifatida xaridlar jarayonini boshqaradigan aniq belgilangan tamoyillarga rioya qilish majburiyatini oladilar. Davlat xaridlarida shaffoflik printsipli birinchi o'rinda turadi. Byudjet tashkilotlari xaridlar jarayoni ochiq va jamoatchilik nazorati ostida bo'lishini ta'minlashi kerak. Bu aniq va keng qamrovli xaridlar siyosatini nashr etishni, tender ma'lumotlarini tarqatishni va jamoatchilik nazorati va hisobdorligi mexanizmlarini yaratishni talab qiladi.

Adolatlilik printsipli juda muhimdir. Byudjet tashkilotlari barcha potentsial yetkazib beruvchilarga teng munosabatda bo'lishlarini ta'minlashi kerak, tanlov jarayonida hech qanday favoritizm yoki tarafkashlik yo'q bo'lishi muhimdir. Xarid qilish tartib-qoidalari turli xil yetkazib beruvchilar va pudratchilar ishtirok etishiga imkon beradigan adolatli raqobatni rivojlantirish uchun ishlab chiqilishi kerak.

Yaxlitlik va axloqiy xulq-atvor printsipli juda muhimdir. Byudjet tashkilotlari xarid qilish jarayoni korrupsiya, manfaatlar to'qnashuvi va ortiqcha ta'sirlardan xoli bo'lishini ta'minlab, yaxlitlikning eng yuqori standartlariga rioya qilishlari kerak. Bu mustahkam ichki nazoratni o'rnatish, xulq-atvor kodekslarini amalga oshirish va xaridlar bo'yicha xodimlarni o'qitish va ko'rsatmalar berishni o'z ichiga olishi mumkin. Byudjet tashkilotlari qarorlarning kuzatilishi, ishlash monitoringi va audit va sharhlarni osonlashtirishga imkon beradigan

barcha xaridlar faoliyatining to'liq yozuvlarini yuritishi kerak. Bu xaridlar jarayoni qat'iy tekshirilishini va davlat amaldorlari o'z harakatlari uchun javobgar bo'lishini ta'minlaydi.

Davlat xaridlari davlat faoliyatining hal qiluvchi jihati hisoblanadi, chunki u davlat organlari tomonidan tovarlar, xizmatlar va ishlarni sotib olishni o'z ichiga oladi. Davlat xaridlarini tashkil etish davlat mablag'laridan foydalanishning shaffofligi, samaradorligi va hisobdorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Davlat xaridlarini tashkil etishning muhim sabablaridan biri bu davlat mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashdir. Davlat xaridlari davlat xarajatlarining katta qismini tashkil qiladi va bu mablag'lardan pul qiymatini maksimal darajada oshiradigan tarzda foydalanish juda muhimdir. Yaxshi tashkil etilgan xaridlar tizimiga ega bo'lish orqali hukumatlar eng yaxshi tovarlar va xizmatlarni eng raqobatbardosh narxlarda olishlarini ta'minlashlari mumkin. Bundan tashqari, davlat xaridlarini tashkil etish davlat operatsiyalarida shaffoflik va hisobdorlikni oshirish uchun juda muhimdir. Davlat xaridlari jarayonlari ko'pincha jamoatchilik, ommaviy axborot vositalari va nazorat organlari tomonidan tekshiriladi. Aniq qoidalar va tartib-qoidalarga ega bo'lgan yaxshi tashkil etilgan xaridlar tizimi qarorlarning adolatli va oshkora qabul qilinishini, davlat mablag'lari noto'g'ri ishlatilmasligi yoki isrof qilinmasligini ta'minlashga yordam beradi.

Davlat xaridlarini tashkil etishni tartibga soluvchi bir necha asosiy tamoyillar mavjud. Eng muhim tamoyillardan biri bu raqobatdir. Ta'minlovchilar o'rtasida raqobatni rivojlantirish orqali hukumatlar pul uchun eng yaxshi qiymatga ega bo'lishlarini ta'minlashlari mumkin. Raqobat, shuningdek, xaridlar jarayonida korrupsiya va favoritizmning oldini olishga yordam beradi.

Davlat xaridlari jarayonlaridagi shaffoflik jamoatchilik ishonchini mustahkamlash uchun juda muhimdir. Xarid qilish jarayonlarini jamoatchilik uchun ochiq qilish orqali hukumatlar o'z fuqarolarining manfaatlarini yo'lida harakat qilayotganlarini va o'z harakatlari uchun javobgar ekanliklarini namoyish etishlari mumkin.

Raqobat va shaffoflikdan tashqari, davlat xaridlarini tashkil etish adolatlilik, yaxlitlik va samaradorlik kabi tamoyillarga ham tayanadi. Adolat barcha yetkazib beruvchilarning davlat shartnomalari uchun raqobatlashish uchun teng imkoniyatga ega bo'lishini ta'minlaydi, yaxlitlik esa korrupsiya va axloqsiz xatti-harakatlarning oldini olishga yordam beradi. Samaradorlik esa xarid jarayonlarini o'z vaqtida va tejamkor tarzda amalga oshirilishini ta'minlaydi.

Davlat xaridlarini tashkil etish muhimligiga qaramay, davlat xaridlari oldida turgan bir qancha muammolar mavjud. Eng muhim muammolardan biri bu korrupsiya xavfi. Davlat xaridlaridagi korrupsiya narxlarning oshishiga, sifatsiz tovar va xizmatlarga va davlat mablag'larining isrof bo'lishiga olib kelishi mumkin. Hukumatlar xaridlar jarayonida korrupsiyaning oldini olish uchun qat'iy qoidalar va tartiblarni amalga oshirish, muntazam tekshiruvlar o'tkazish va xaridlar bo'yicha xodimlarni axloqiy xulq-atvoriga o'rgatish kabi choralarni ko'rishlari kerak.

Davlat xaridlari duch keladigan yana bir qiyinchilik-bu jarayonning murakkabligi. Davlat xaridlari ehtiyojlar va talablarni aniqlashdan tortib, takliflarni baholash va shartnomalarni topshirishgacha bo'lgan keng ko'lamli tadbirlarni o'z ichiga oladi. Ushbu faoliyatni samarali boshqarish yuqori darajadagi tajriba va muvofiqlashtirishni talab qiladi. Hukumatlar xaridlar bo'yicha xodimlarni o'z rollarini samarali bajarish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va bilimlarga ega bo'lishlarini ta'minlash uchun o'qitish va salohiyatini oshirishga sarmoya kiritishlari kerak.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, byudjet tashkilotlarida davlat xaridlarini tashkil etish davlat resurslaridan samarali, shaffof va axloqiy foydalanishni ta'minlashga qaratilgan bir qator asosiy tamoyillarga asoslanadi. Ushbu tamoyillarga rioya qilish orqali byudjet tashkilotlari jamoatchilik ishonchini kuchaytirishi, adolatli raqobatni rag'batlantirishi va o'zlari xizmat qilayotgan fuqarolarga pul qiymatini yetkazishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Arrowsmith, S., (2010). *Davlat xaridlari: asosiy tushunchalar va xarid qoidalarini yoritish*. In, Arrowsmith, S., (Ed). *Davlat xaridlarini tartibga solish: Kirish. Yevropa Ittifoqining Osiyo universitetlararo davlat xaridlarini tartibga solish bo'yicha o'qitish va tadqiqot tarmog'i*. <https://www.nottingham.ac.uk> dan olindi
2. Basheka, miloddan avvalgi, (2008). *Rivojlanayotgan mamlakatlarda mahalliy hukumat xaridlari tizimlarida xaridlarni rejalashtirish va javobgarlik: Ugandadan olingan dalillar*. *Davlat xaridlari jurnali*, 8-jild No3: 379-406
3. Burt, D.N. va Dobbler, D.V., (1996). *Jahon darajasidagi ta'minotni boshqarish: ta'minot zanjirini boshqarish kaliti*. Singapur: McGraw Hill.
4. Coggburn, J.D., (2003). *Amerika shtatlarida xaridlar amaliyotidagi farqlarni o'rganish*. *Xaridlarni boshqarish jurnali*, jild. 3, № 1: 3-28. <http://www.ippa.org/jopp> dan olindi Evenett, J.S. &
5. Xoekman, B.M., (2005). *Xalqaro hamkorlik va davlat xaridlari siyosatini isloh qilish*. *Jahon banki siyosati tadqiqoti ishchi hujjati № 3720*. <http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-3720> dan olindi, 2014 yil 13 sentyabr
6. Kelman, S., (2012). *Maqsadlar, cheklovlar va davlat xaridlari tizimini loyihalash*. *Davlat xaridlarining turli maqsadlari narxi, Shvetsiya raqobat organi*. ISBN 978-91-88566 13-3 (chop etish), 978-91-88566-15-7 (pdf)
7. Lysons, K., (2000). *Xarid qilish va ta'minot zanjirini boshqarish (5-nashr)*. *Financial Times*, Prentice Hall, Pearson Education Ltd, Angliya